

«Формування уявлень про час і часові відношення у дітей старшого дошкільного віку»

Зміст

1. Сприйняття часу і розвиток часових уявлень у дітей дошкільного віку.
2. Зміст роботи з формування у дітей дошкільного віку часових уявлень.
3. Аналіз програмових завдань відповідно до діючих програм «Дитина» та “Українське дошкілля”.
4. Методика формування часових уявлень та орієнтування у часі у дітей дошкільного віку.
5. Рекомендації щодо організації та проведення занять з формування часових уявлень.
6. Ігри, що сприяють розвитку часових уявлень у дітей дошкільного віку.
7. Залучення батьків до формування часових уявлень у дітей дошкільного віку.

Особливості сприймання часу дітьми дошкільного віку

Дитині значно важче дається сприймання часу, ніж сприймання простору. Адже час не має наочної форми, з ним не можна виконувати дії (будь-які дії відбуваються у часі, а не з часом), він плинний, незворотний, сприймання його залежить від суб'єктивних станів, має особистісний характер.

Сприймання часу - відображення у мозку об'єктивної тривалості, швидкості, послідовності явищ дійсності.

У дитини ознайомлення з часом починається із засвоєнням вироблених людством позначень і мір часу. Усвідомити їх нелегко, оскільки вони мають умовно-відносний характер. Відрізки часу, позначені словами "сьогодні", "завтра", "тепер", безперервно змінюються: те, що напередодні називалося "завтра", стає "сьогодні", а наступного дня - "вчора".

Один і той самий проміжок часу сприймається по-різному залежно від змісту і характеру діяльності дитини, її стану на той момент: якщо вона, наприклад, очікує привабливу подію, здається, що час іде надто повільно. Тому діти довго не розуміють логіки часових відношень, упродовж дошкільного віку не сприймають тривалі часові періоди їм недоступне розуміння таких категорій, як "рік", "століття", "епоха" тощо.

Дослідження вчених свідчать про деякі вікові та індивідуальні особливості знань дітей про час і часові відношення. Так, з метою вивчення рівня знань про час дітям старшої групи було запропоновано питання: «Скільки частин в одній добі?», «Що швидше проходить: доба чи тиждень?», «Який день тижня більший: четвер чи п'ятниця?», «Скільки частин буде в завтрашній добі?», «Ми живемо в одній і тій самій добі?», «Ми живемо в одному й тому ж тижні?», «Назви зайве слово: ранок, дерево, вечір», «Назви зайве слово: вчора, машина, завтра», «Забери зайву картку: зима, день, літо, осінь», «Виклади всі частини доби», «Скільки частин у вчорашній добі?», «Вибери дві картки, якими можна позначити добу й тиждень», «Яка доба довша: вчора чи сьогодні?», «Виклади всі частини понеділка», «Якого кольору треба взяти фішки, щоб викласти всі частини однієї доби?», «Вибери картку (модель), за допомогою якої можна показати дні тижня», «Скільки треба взяти фішок, щоб викласти всі частини доби?», «Який день тижня приходить раніше вівторок чи середа?», «Назви темну частину доби», «Який день тижня позначає картка з числовою фігурою три, чотири?», «Як правильніше позначити добу: смужкою чи кругом?», «Скільки днів у тижні?», «Розклади дні тижня один за одним».

Особливі труднощі для дітей становлять такі питання: «Що швидше проходить: доба чи тиждень?» (сума правильних відповідей склала 18%), «Який день тижня довше триває?» (18%), «Забери зайву картку: зима, день, літо, осінь».(17%), «Виклади всі частини понеділка» (14%).

Дітям навіть старшої групи складно усвідомити, що на зміну однієї доби приходять інші й один тиждень змінюється наступними.

Як показали дослідження, знання дітей неадекватні, різні за значенням часові поняття часто поєднані. Вони недостатньо усвідомлені, одиничні, відрізняються статичністю. Як правило, відсутнє чітке розуміння окремих, особливо перехідних періодів часу: ранок, вечір, світанок, сумерки та ін. Слова, які характеризують певні інтервали часу, приблизний вік людини (хлопчик, чоловік, дідусь), а також часові відношення при порівнянні віків (старший, молодший) у більшості дітей не ввійшли в активний словник.

Невисокий рівень орієнтування в часі за змінами положення сонця. Багато дітей не помічають відмінностей у положенні сонця і кольору небокраю, властивих кожному періоду доби.

Значних труднощів зазнають діти при визначенні часу на годиннику, у більшості дітей віком 5-ти-6-ти років відсутнє розуміння системного характеру кожної окремої одиниці виміру.

Основними причинами не сформованості часових уявлень, як зазначають дослідники, є: об'єктивні - час не має наочних засобів, а дитина мислить образами; суб'єктивність сприйняття часу як основна ознака нібито суперечить об'єктивності існування часу; сприйняття часу спирається на складну систему вимірювання часу, «продиктовану» самою природою (обертанням Землі). Крім того, слід зазначити недосконалість методики навчання дітей орієнтуватися в часі, тому що це сама «молода» й недостатньо розроблена проблема.

До суб'єктивних причин слід віднести — недостатній життєвий досвід дитини, особливості його мислення (конкретність), а також недооцінку часу дорослими.

Таким чином, перелік недосконалості в дошкільників часових знань і умінь орієнтуватися в часі можна було б іще продовжувати. Але це зовсім не доводить неможливості формування їх, а скоріше свідчить про недосконалість нашої методики та недостатню увагу з боку дорослих. «Хоча часові уявлення звичайно розвиваються в дітей відносно пізно (особливо коли не приділяється достатньої уваги виробленню їх), не слід перебільшувати їх неприступності» (С.Л.Рубінштейн).

Завдання і зміст ознайомлення дітей дошкільного віку з часовими уявленнями

Дітям вже у дошкільному віці життєво необхідно навчитися самим орієнтуватися у часі: визначати, вимірювати час (правильно позначаючи у мові), відчувати її тривалість (щоб регулювати й планувати діяльність у часі), змінювати теми й ритм своїх дій залежно від наявності часу. Уміння регулювати й планувати діяльність у часі створює основу у розвиток таких якостей особистості як організованість, зібраність, цілеспрямованість, точність, необхідних дитині під час навчання у школі та у повсякденному житті.

Тому перед вихователями ДНЗ, постає проблема ознайомлення дітей із часом – недосяжним явищем в умови переважання наглядно-образного мислення та сприйняття дітей дошкільного віку.

Діагностика розвитку тимчасових уявлень у старших дошкільнят повинна мати завдання визначення знання дитиною назв частин діб; знання дитиною назв днів тижня, їх послідовність й уміння визначати, який день був вчора, сьогодні, буде завтра; знання дитиною назв і послідовності місяців, пів року і ще, які місяці становлять ту чи іншу сезон; вміння дитини визначати період із використанням календаря, піщаних і механічних годин; вміння визначати час по циклічності природних явищ.

З цього випливає, що згідно з завданнями діагностики її структура складатиметься з п'яти блоків завдань: дослідження знання дитиною назв частин днів, вміння визначати їх за циклічності природних явищ та діяльності людини; виявлення знання дитиною днів тижня, їх послідовність й уміння визначати який день був вчора, сьогодні, буде завтра; визначення чи знає дитина назви місяців, і пір року, їх послідовність і які місяці входять у певний час року; виявлення вміння визначати період із використанням календаря і механічних годинників.

В повсякденному житті й у ДНЗ в дітей починаючи з раннього віку складаються більш-менш певні ставлення до реальної тривалості таких проміжків часу, як ранок, день, вечір, ніч.

Отже, педагог має можливість уточнити і конкретизувати знання дітей про частини доби, формувати навичок розпізнавання й уміння називати ці частини днів вже у молодшої групи.

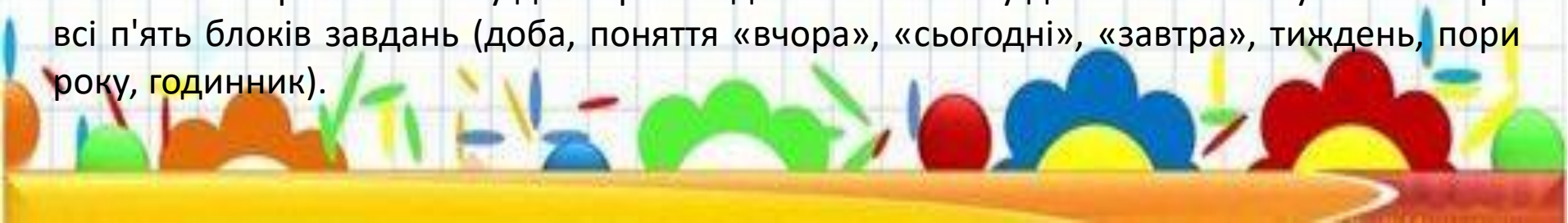

У середньої групі необхідно поглибити й розширити ці знання і набутий дати уявлення про послідовність частин доби. Згідно з програмою «Дитина», основним завданням вихователя є здійснити поступовий перехід від сприймання математичного змісту в грі, в побуті, спостереженнях та інших видах діяльності до цілеспрямованого його осмислення й засвоєння на заняттях, у спільній з ровесниками діяльності. Діти повторюють і закріплюють раніше вивчене з кожного розділу, осмислюють його. Водночас матеріал кожного розділу розширюється і збагачується, що дає можливість більш повно й узагальнено сприйняти різні компоненти математичного змісту.

У старших групах вихователь повинен дати уявлення про добу і познайомити за допомогою календаря з тижнем, місяцями, роком. Паралельно треба в дітей розвивати і саме почуття часу, розпочати знайомитимуть із тривалістю цього часу, як 1 хвилина, 3, 5, 10 хвилин, півгодини і годину. Також дітей треба ознайомити з тижнем як проміжною одиницею вимірювання часу. Вчити встановлювати послідовності днів тижня з опорою на порядкові числівники («Сьогодні четвертий день тижня – четвер»). Вчити називати поточний місяць, попередній і наступний. Ознайомлювати з різними видами календарів та користування ними. Всі ці знання про час слід формувати під час занять.

Отже, розпочавши систематичне, послідовне формування часових уявлень у дітей починаючи з раннього віку до старшого дошкільного віку дитина матиме уявлення про всі п'ять блоків завдань (доба, поняття «вчора», «сьогодні», «завтра», тиждень, пори року, годинник).

3. Аналіз програмових завдань відповідно до діючих програм «Дитина».

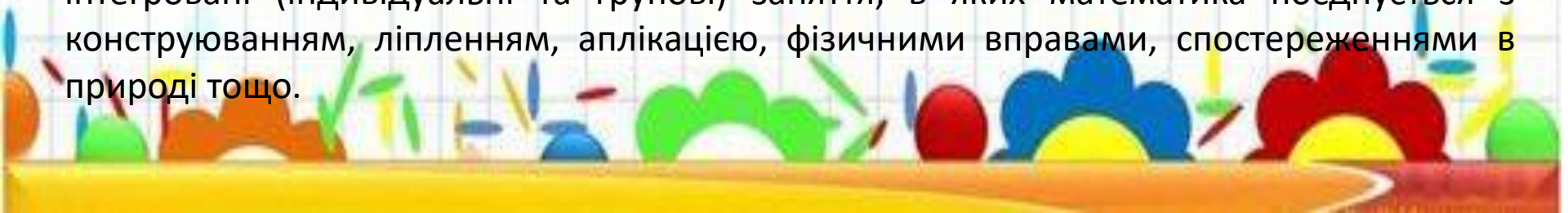
Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина»

Програма «Дитина» є комплексною варіативною програмою, в якій відображенні вимоги до змісту дошкільної освіти. Програма призначена для педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів, батьків, студентів і викладачів вищих і середніх педагогічних навчальних закладів.

Важливе значення для розвитку пізнавальної активності має формування у дітей початкових математичних уявлень, що дозволяють орієнтуватися в кількісних, просторових та часових відношеннях.

Зміст розділу **«Математична скарбничка»** для старшої групи має два основних аспекти — обстеження предметних фактів та явищ і формування системи логіко-пізнавальних дій. Цим підкреслюється, що процес засвоєння математичного змісту означає виконання дітьми певних дій із специфічним матеріалом.

А тому при здійсненні програмних завдань основною метою вихователя має бути не тільки кількість математичних фактів, які вивчають діти, а й формування основних видів пізнавальних дій — практичних, сенсорних, мислительних, за допомогою яких виділяються, усвідомлюються, узагальнюються різноманітні математичні уявлення. У системі навчально-виховної роботи з математичним змістом основне місце мають інтегровані (індивідуальні та групові) заняття, в яких математика поєднується з конструюванням, ліпленням, аплікацією, фізичними вправами, спостереженнями в природі тощо.

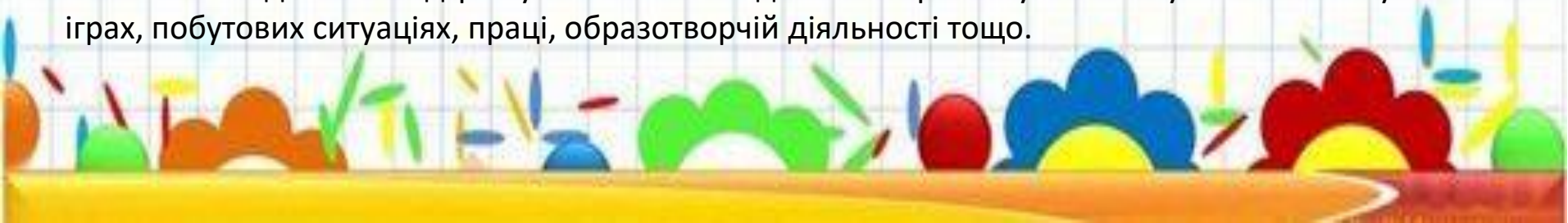

Розділ **«Математична скарбничка»** містить у собі підрозділ **«Орієнтування в часі»**. В якому прописані основні завдання з формування уявлень про час і часові відношення у дітей старшого дошкільного віку. А саме:

- ✓ ознайомлення з тижнем як проміжною одиницею вимірювання часу між добою.
- ✓ встановлення послідовності днів тижня з опорою на порядкові числівники (*«Сьогодні четвертий день тижня – четвер»*).
- ✓ назва поточного місяця, попереднього і наступного.
- ✓ ознайомлення з різними видами календарів та користування ними.

Також в програмі прописані **«Умови успішної педагогічної роботи»:**

- ✓ Оволодіння математичним змістом здійснюється за умов поглиблення відповідно знань та практичних умінь п'ятирічних дітей з різних розділів програми.
- ✓ При виконанні знайомих за змістом завдань має постати міра складності.
- ✓ Важливою умовою засвоєння розділу «Орієнтування в часі» є певне його наповнення новим змістом.
- ✓ Потрібно забезпечувати умови для зацікавлення дітей і самостійного вибору занять математичного змісту (в центрах, куточках мають бути різноманітні дидактичні матеріали, інструменти і прилади.)
- ✓ Принципово важливим вважаємо заохочення допитливості, пізнавальної активності, розвитку пізнавальних інтересів на математичному матеріалі.
- ✓ Сприяння мовленнєвій активності дітей – одне з ключових завдань педагога.
- ✓ Наше завдання – підтримувати бажання дітей використовувати набуті знання та уміння в іграх, побутових ситуаціях, праці, образотворчій діяльності тощо.

ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ РОЗВИТОК

«Українське дошкілля»

Молодша група

Час дуже важко уявити, тому діти погано розуміють періоди доби – ранок і вечір, а от ніч і день їм легше запам'ятати: вночі – темно, і всі сплять, а вдень можна гратися, гуляти, їсти, навчатися тощо. Важко дітям зрозуміти часові поняття: “завтра”, “вчора”, “сьогодні”, “тепер”, “потім”, “зараз”. Вони плутають ці поняття, і коли вихователь ставить запитання “Коли це було?”, відповідають методом вгадування.

Освітні завдання: Вчити орієнтуватися в просторі та часі.

Орієнтування в часі Формувати вміння розрізняти і називати відрізки доби: ранок, день, вечір, ніч; часові відношення: вчора, сьогодні, завтра.

ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ РОЗВИТОК

Середня група

Освітні завдання :

Вчити орієнтуватися в часі та формувати просторові уявлення .

Орієнтування в часі:

Вчити оперувати поняттям “доба”. Продовжувати формувати уявлення дітей про періоди доби: ранок, день, вечір, ніч, розрізняти поняття “вчора”, “сьогодні”, “завтра”, “потім”, “давно”, “тепер”, “раніше” та правильно вживати ці слова. $\frac{3}{4}$ Показники компетентності дитини: у групує та систематизує предмети; у переміщається у просторі за заданим напрямком; у розрізняє частини доби, оперує поняттям “доба”;

4. Методика формування часових уявлень та орієнтування у часі у дітей дошкільного віку

У старшій групі робота розпочинається з уточнення на чуттєвій основі понять, що вказують на тривалість у загально визначеній формі та послідовність. Наприклад, коли діти після сну почнуть застеляти свої ліжечка, їх запитують про те, що спочатку вони роблять, застеляючи ліжечка, що потім, що ще пізніше; що саме потребує більше часу при застелянні ліжка.

Певна методика розвитку "почуття часу" була розроблена і описана Т.Д.Ріхтерман на основі багаторічних досліджень і практичної роботи. До всіх вимог, які пред'явить дитині школа, її треба готувати ще в дошкільному віці. Для цього насамперед необхідно розвивати у дітей «відчуття часу», вміння визначати та відчувати певні відрізки часу.

У дітей старшого дошкільного віку можливо формувати навик регулювання діяльності у часі, для цього необхідно створювати спеціальні ситуації, загострюючи увагу дітей на тривалості різних життєво важливих тимчасових інтервалів, показати їм, що можна встигнути зробити за ці відрізки часу, привчати у процесі діяльності вимірювати, а потім і самостійно оцінювати часові проміжки, розраховувати свої дії та виконувати їх в заздалегідь встановлений час.

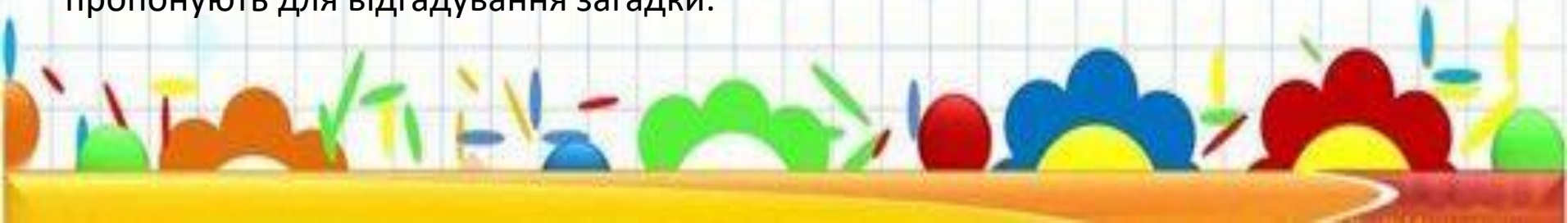

Шляхом спостережень і порівнянь дітям пояснюють поняття «небесний звід», «небосхил», «горизонт», надається можливість переконатися, що положення сонця на небі вранці та ввечері різне, що сонце протягом дня переміщується. Вдень порівняно з ранком та ввечері сонце піднімається вище горизонту, і тіні від предметів стають коротшими. Період доби, коли сонце високо на небі і діти граються на майданчику, називають «опівдні», це середина дня. Саме той час, рівно о 12 годині дня. Коли ж настає середина ночі, тобто 12 година ночі, то цей проміжок називають «опівночі».

На основі безпосередніх спостережень і розгляду відповідних репродукцій картин дітей цієї вікової групи ознайомлюють з явищами «заходу сонця», «сходу сонця», з «сутінками», «світанком», пояснюють, чому про ці періоди кажуть «присмерком», «на світанку». Щоб діти не ототожнювали сутінки і похмурість. А розрізняли їх, в один з похмурих днів уранці дітям слід поставити запитання: «Зараз сутінки, чи що?».

У старшій групі дітям пояснюють, що загальна тривалість ранку, дня, вечора і ночі становить добу. На заняттях завдання ускладнюють: дітям дають 5 - 6 картинок із зазначенням якоїсь частини доби і пропонують самостійно визначити, які картинки потрібно використати, щоб викласти з них добу.

Щоб розширити і поглибити уявлення дітей про ранок, день, вечір і ніч їм пропонують для відгадування загадки.

Далі, добиваючись свідомого оволодіння дітьми знання про те, що доба - це загальна тривалість ранку, дня, вечора та ночі, застосовують фішки чотирьох кольорів та круги, на яких є чотири сектори, по-різному пофарбовані.

Вважають, що сірий колір означатиме ранок і вечір, білий - день, чорний - ніч, і пропонують завдання: викласти з фішок одну добу, дві доби.

Вихователь пояснює, що коли прийшов ранок і день або вечір і ніч, то це минуло півдобу. Потім пропонує дітям показати на крузі цілу добу, півдобу. Крім моделі доби у формі круга, яку почали використовувати вже в середньому віці, використовується модель тижня у формі спіралі.

На наступних заняттях дається пояснення, що добу не обов'язково починати визначати з ранку. Діти повинні усвідомити, що точка відліку часу доби може переміщуватись. Але, щоб минула одна доба, повинні пройти всі чотири частини доби.

Наприклад, якщо почати відлік часу доби з вечора, то доба мине, коли пройдуть вечір, ніч, ранок, день. Для того щоб діти засвоїли це, їм дається ряд вправ; показати по кругу виповнення доби, починаючи з дня, з ночі; викласти з фішок дві доби, починаючи з вечора. Для перевірки засвоєння цих знань використовуються задачі-вправи.

Для наступного засвоєння того, що доба - це одиниця вимірювання часу, яка складається з тривалості дня та ночі, насамперед узагальнюється досвід спостережень дітей ночі, насамперед узагальнюється досвід спостережень дітей про те, що в різні пори року день і ніч мають різну тривалість. Далі підкреслює, що тривалість доби завжди однакова. Якщо взимку, скажімо, скорочується тривалість дня, то продовжується тривалість ночі, а влітку збільшується тривалість дня і скорочується тривалість ночі.

Дітям пояснюють, що для рахунку днів люди створили календар, в якому кожний листочок відповідає одній добі.

Перевіряючи засвоєння дітьми набутих знань про добу, їм пропонують порозв'язувати відповідні задачі.

У цій віковій групі дітей навчають також розрізненню і називанню днів тижня. Ознайомлення дітей з днями тижня треба пов'язувати з формуванням знання про тиждень, як міру робочого часочислення. Зосередивши увагу дітей на тому, що люди п'ять днів працюють, а два відпочивають, з'ясовують кількісний склад тижня, який містить 7 днів. Дітям пояснюють, що перший день тижня називається понеділок - день після (по) неділі, другий день - вівторок (второй), третій день - середа, бо це середній день тижня, четвертий - четвер, п'ятий - п'ятниця, шостий - субота від слова «санбат», «шабиш», що означає кінець ділу, сьомий - неділя «не працювати», «без діл».

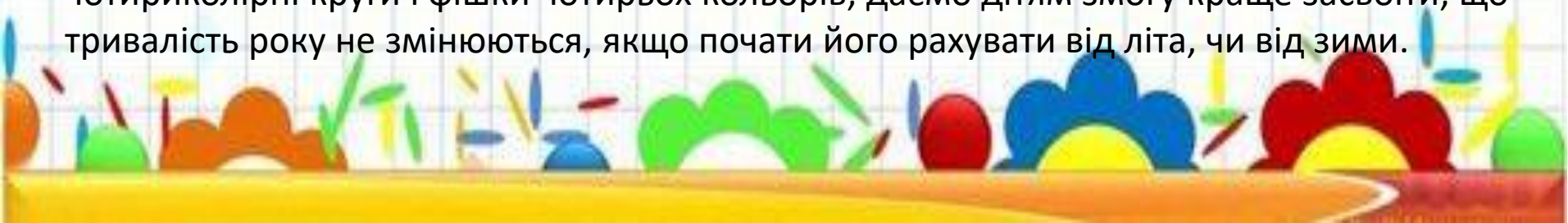

Добиваючись засвоєння всіма дітьми назв днів тижня по черзі щодня вранці їх запитують, який сьогодні день тижня. Проводяться з дітьми такі вправи: «Як називається день тижня, що був учора? Що буде завтра? Як називається день тижня, який є наступним за понеділком? серединою? п'ятницею? Як називати день тижня, який передує суботі? середі? п'ятниці?»

Переліком днів тижня порядковим рахунком їх дітям показують, що коли почати підрахунок часу з понеділка, то тиждень закінчиться в наступний понеділок, якщо ж з четверга, то тоді відповідно він мине в наступний четвер тощо. Після цього використовують роздавальний дидактичний матеріал, а саме: картки з цифрами від 1 до 7. Роздавши два набори таких цифр кожній дитині, для індивідуального виконання пропонують такі завдання: показати цифру, яка відповідає названому дню тижня, що іде за понеділком; викласти картками один тиждень, починаючи з понеділка, з середи, з четверга; викласти картками два тижні, починаючи з понеділка, з п'ятниці.

Щоб усвідомити, як діти усвідомили тиждень як міру числення часу, їм слід запропонувати для розв'язування задачі відповідного змісту, а також загадки для відгадування.

У цій віковій групі поглиблюються уявлення про пори року і рік. Використовуючи чотириколірні круги і фішки чотирьох кольорів, даємо дітям змогу краще засвоїти, що тривалість року не змінюється, якщо почати його рахувати від літа, чи від зими.

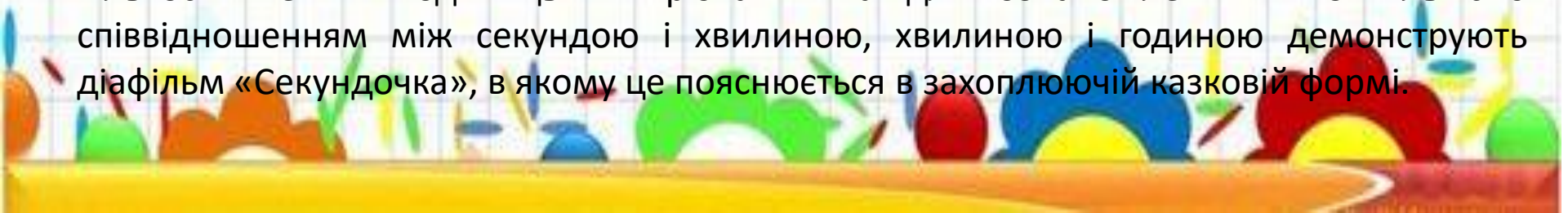
Також у старшій групі увагу дітей зосереджують на вимірюванні часу протягом доби. Дітям пояснюють, що для більш точного визначення й вимірювання часу доба розподілена на години, що година складається ще з менших одиниць вимірювання часу - хвилин, а кожна хвилина ще з менших одиниць вимірювання часу - секунд.

Для формування у дітей початкових уявлень про тривалість 1 година, 1 хвилина і 1 секунда їх ознайомлюють з об'єктивною тривалістю цих інтервалів часу.

Спочатку поглиблюють знання про склад доби і конкретизують уявлення про тривалість години. Далі, виклавши інтерес до вимірювання часу і показавши необхідність цього, ознайомлюють з тривалістю 1 хвилини та 1 секунди. Закріплюючи уявлення про тривалість однохвилинного інтервалу, а пізніше три - та п'ятихвилинного, дітей привчають контролювати час за пісковим годинником у процесі виконання різної за обсягом роботи. У дітей розвивають почуття задоволення від уміння виконувати дії на час.

Після цього привчають оцінювати тривалість своєї діяльності, розвивають почуття задоволення від уміння визначати часовий інтервал.

Головна мета нагромадження у дітей досвіду виконання різної за змістом діяльності у відведений час полягає в розвитку у дітей вміння планувати в часі свою діяльність, регулювати темп і ритм роботи залежно від відведеного часу та обсягу роботи. Для усвідомлення дітьми того, що кожна одиниця часочислення складається з певної кількості менших одиниць вимірювання та для ознайомлення їх з кількістю співвідношенням між секундою і хвилиною, хвилиною і годиною демонструють діафільм «Секундочка», в якому це пояснюється в захоплюючій казковій формі.

Факторами, на основі яких формується відчуття часу, являються:

1. Знання часових еталонів (узагальнення уявлень про них); для того щоб дитина могла зрозуміти про яку часову тривалість їй говорять, чи самостійно визначити часовий інтервал, він повинен знати міру часу по частинах і навчитися ними користуватися.

2. Переживання часу - відчуття тривалості часових інтервалів. Для цього необхідно організувати різноманітну діяльність дітей відчути протяжність часу і уявити, що реально можна встигнути зробити за той чи інший його відрізок. В подальшому це послужить основою формування здатності планувати свою діяльність в час, обирати об'єм роботи відповідно відведеному на неї час.

3. Розвиток у дітей уміння оцінювати часові інтервали без годинника; контроль з сторони дорослих допоможе їм удосконалювати адекватність оцінок, отже, він необхідний як підкріплення при ви робітці навичок орієнтування в часі.

У дітей старшого дошкільного віку можна починати розвивати почуття часу спочатку на інтервалах в 3, 5 і 10 хвилин, тому що розрізнення цих інтервалів життєво важливо для дітей.

Одна хвилина - це та первісна, доступна дітям одиниця часу, з якої складаються 3, 5, 10 хвилин. До того ж у побуті ця міра часу найбільш часто зустрічається в мові оточуючих. "Через хвилину", "Зачекайте хвилину" - подібні вирази діти чують часто, але уявлення про цьому інтервалі у них далеко не адекватні.

Робота починається з сприйняття дітьми хвилинного інтервалу, а потім переходить до засвоєння інших інтервалів. Дітей знайомлять з тривалістю 1, 3, 5 і 10 хвилин, при цьому використовують секундомір, пісочний годинник, годинник-конструктор для сприйняття дітьми тривалості зазначених інтервалів; забезпечується переживання тривалості цих інтервалів у різних видах діяльності; вчать дітей виконувати роботу в зазначений термін (1, 3, 5 хвилин), для чого навчають вимірювати час і оцінювати тривалість діяльності, регулювати темп її виконання.

Таким чином, вся робота з формування часових уявлень та орієнтування у часі в першу чергу проводиться на заняттях при звичайній організації, але не слід забувати і про повсякденне життя, в якому дітей теж можна багато чому навчити або закріпити певні знання про час.

5. Рекомендації щодо організації та проведення занять з формування часових уявлень.

Провідною формою організації навчання дітей в ДНЗ є заняття. Тому дуже важливо правильно його організувати та провести. Для того щоб досягти максимального педагогічного ефекту на занятті з формування елементарних математичних уявлень з дітьми дошкільного віку вихователю слід дотримуватися наступних організаційно-педагогічних вимог:

- ✓вихователь повинен дібрати тему та програмовий зміст до заняття, скориставшись діючою програмою;
- ✓тема та програмовий зміст повинні відповідати віку та індивідуальним особливостям дітей даної групи;
- ✓заняття бажано проводити за допомогою різних способів організації дітей дошкільного віку: за груповим (до 15 дітей), індивідуально-груповим (4-8 дітей), індивідуальним способом - (1-4 дитини);
- ✓кожне заняття повинно мати чіткі структурні компоненти (вступна, основна, заключна частини);
- ✓заняття з математики проводяться в першій половині дня в середині тижня;
- ✓заняття з математики краще поєднувати із заняттями, що не вимагає великого розумового навантаження (по фізкультурі, музиці, малюванню);
- ✓тривалість заняття з математики в старшій групі становить 25-30 хвилин;

- ✓ можна проводити комбіновані і інтегровані заняття з різних методик, якщо завдання поєднуються;
- ✓ кожна дитина повинна брати активну участь в кожному занятті, виконувати розумові і практичні дії;
- ✓ заняття з дітьми будь то фронтальне або індивідуальне повинне організовуватися за умови позитивного емоційного настрою дитини до навчання;
- ✓ створити доброзичливу атмосферу спілкування педагога з дітьми (ніяких докорів, різких висловлювань в адресу дитини за те, що він менше інших знає, гірше щось робить або не встигає за іншими дітьми), дітей між собою і з вихователем;
- ✓ забезпечити кожній дитині близьку і зрозумілу мотивацію діяльності (заради досягнення бажаної мети старші дошкільнята можуть виконувати роботу, що не викликає у них інтересу);
- ✓ використовувати на занятті (особливо на тому занятті, де діти зазнають великі труднощі) ігрові прийоми навчання, сюрпризні моменти, ігри - змагання, дидактичні ігри, роздатковий матеріал, ілюстрації, різноманітний наочний матеріал з метою створення і підтримки інтересу до процесу діяльності, а так само отриманню заданого результату;

- ✓ на кожному зайнятті дитина повинна пережити радість від здоланої труднощі, для цього від зайняття до зайняття для кожної дитини необхідно спеціально планувати поступове ускладнення завдань, підбирати індивідуально орієнтовану програму;
- ✓ підтримувати і заохочувати будь-який прояв дитячої допитливості і ініціативи;
- ✓ педагог повинен, навчити дітей дивуватися, бачити незвичайне в найближчому оточенні, викликати у дитини бажання зрозуміти і прагнути знайти пояснення незрозумілому.
- ✓ жодне з дитячих питань не повинне залишатися без уваги педагога;
- ✓ формування у дітей уявлень про час та часові відношення потребує точних та чітких пояснень.

Отже, дотримання цих рекомендацій щодо організації та проведення занять з формування часових уявлень у дітей старшого дошкільного сприятиме більш ефективнішому засвоєнню знань вихованців.

6. Ігри, що сприяють розвитку часових уявлень у дітей дошкільного віку

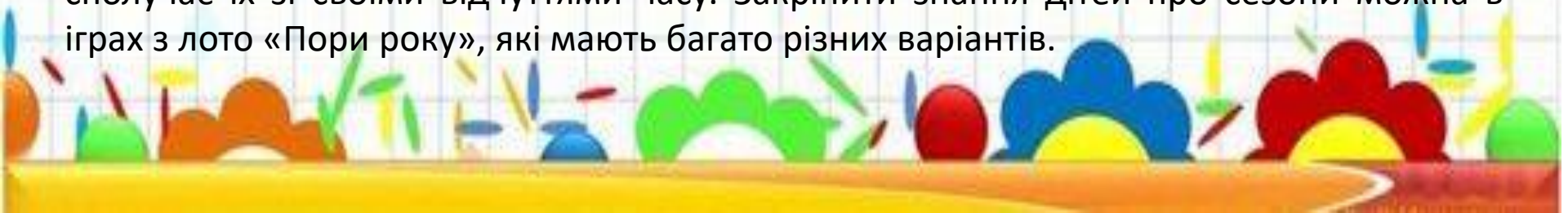

Ряд авторів присвятили свої дослідження використанню дидактичної гри у формуванні уявлень про час у дітей дошкільного віку. Р. Л. Непомняца вказує, що ігри і цікаві вправи широко використовуються для розвитку у дітей різних уявлень про час у всіх вікових групах дитячого саду. Багато з них були розроблені Ф. Н. Блехер, А. І. Сорокиною і до цих пір успішно застосовуються в практиці роботи дошкільних установ. Серед них є дидактичні ігри різних видів: словесні, настільно-друковані, з предметами.

Словесні дидактичні ігри і вправи полягають в наступному:

- ✓в називанні дітьми пропущеного слова, закінчення речення;
- ✓в придумуванні речення із заданим словом;
- ✓в перерахуванні різних часових відрізків;
- ✓в знаходженні загального поняття до приватних;
- ✓у визначенні, про який час йде мова.

В процесі дидактичних ігор можуть використовуватися поетичні твори. Багато настільно-друкованих ігор з природознавчим змістом сприяють розвитку уявлень про час у дітей. Так в грі «Хто коли спить?», слід визначити, хто спить вночі, а хто вдень. У цій грі дитина використовує знання, що є у неї про світ живої природи і сполучає їх зі своїми відчуттями часу. Закріпити знання дітей про сезони можна в іграх з лото «Пори року», які мають багато різних варіантів.

До дидактичних ігор Р. Л. Непомняща відносить і рухливі ігри, в яких слова-назви частин доби, днів тижня, місяців року, сезонів можуть служити сигналом до певної дії. Як такі сигнали можуть використовуватися малі форми фольклору і короткі віршики, в рядках яких зустрічаються слова, що позначають часові категорії. Ігри і вправи можна проводити з м'ячем («Лови, кидай, дні тижня називай», «Я почну, а ти продовж»).

У подібних іграх діти вчаться встановлювати часову послідовність з різних точок відліку. Пізнавальні ситуації можна створювати і в іграх-інсценуваннях. У них за допомогою ляльки відтворюються дії, на основі яких діти повинні дізнатися, про який час йде мова. Діти можуть виконувати ролі днів тижня, місяців, годинника в іграх «Тиждень, шикуйся», «Знайди сусідів», «Знайди свій день», «День і ніч». Можна використовувати ігри-подорожі в різні відрізки часу: «Подорож в нічний час», «Подорож в зиму».

В процесі дидактичних ігор і ігрових вправ використовуються різні посібники: картки з числовими фігурами, зображення предметів. Ці засоби дозволяють «матеріалізувати» різні часові категорії і виробляти з ними ті або інші маніпуляції «відшукувати» бракуючі дні тижня, «вставляти» на місце пропущений місяць, розставляти по порядку, визначати, коли це сталося, і здійснювати інші ігрові дії.

Для формування уявлень про час і часові відношення у дітей старшого дошкільного віку можна використовувати такі ігри та вправи:

- ✓«Пори року» (формувати уявлення про пори року)
- ✓«Коли це буває» (вчити співвідносити характерні ознаки сезонної приналежності з порами року)
- ✓«Чим схожі і чим відрізняються» (формувати уявлення про сезонні ознаки на основі проведення порівняння)
- ✓«Хто за ким йде?» (уточнювати знання про послідовність пір року)
- ✓«Склади картинку» (закріпити уявлення про пори року)
- ✓«Склади узор за 1 хвилину» (вчити закінчувати роботу по пісочному годиннику)
- ✓«Наш день» (закріплення знань про частини доби)
- ✓«Котра Година» (знайомство з моделлю годинника, вправляти у визначенні рівної години і півгодини)
- ✓«Наш дачний день» (закріплювати знання про частини доби, встановлювати послідовність дій)
- ✓«Навпаки» - словесна гра (вчити відповідати протилежними словами)
- ✓«Склади речення зі словом, що позначає час» - словесна гра (вчити складати речення із словом, яке позначає час.
- ✓«Доповни речення» - словесна гра (вчити продовжувати речення застосовуючи слова що позначають час)
- ✓«Назви сусідів» (закріплювати знання про дні тижня, називати з будь-якого дня)

- ✓«Назви послідовно» (вчити називати дні тижня по числу, з будь-якого названого)
- ✓«Тиждень шикуйся» (закріплювати знання про дні тижня)
- ✓«Доба» (визначення рівня уміння дітей орієнтуватися в часі)
- ✓«Живий тиждень» (закріплювати знання про дні тижня)

Всі ці ігри сприятимуть більш ефективнішому засвоєнню у дітей уявлень про час і часові відношення. Їх доцільно використовувати як на заняттях, так і протягом всього дня, у повсякденному житті дітей в ДНЗ та вдома.

Таким чином дидактичні ігри займають одне з провідних місць в процесі формування знань про навколишній світ і у формуванні уявлень про час, зокрема. Широко використовуються ігри з предметами, словесні ігри, ігри-подорожі, ігри-інсценування. У різних іграх і вправах діти використовують вже наявні знання про час для вирішення конкретних пізнавальних і ігрових завдань, внаслідок чого дитина набуває нового, корисного для неї досвіду.

7. Залучення батьків до формування часових уявлень у дітей дошкільного віку

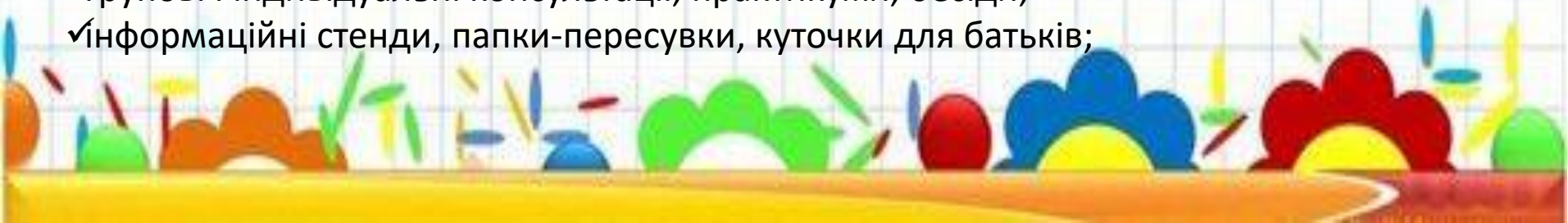
Одним з невід'ємних засобів формування часових уявлень у дітей дошкільного віку є залучення їх батьків до співпраці з ДНЗ. Добитися ефективного результату в розвитку дитини, виникнення у нього потреб в отриманні математичних знань (у тому числі формування часових уявлень) можна тільки в тісній співпраці з сім'єю.

Дуже важливо для педагога не лише самому знати, чому і як навчати дітей, але і уміти познайомити батьків своїх вихованців із завданнями, змістом, методами, прийомами навчання, зробити їх своїми помічниками. Робота вихователя з сім'єю полягає не в тому, щоб перекласти на батьків виконання якоїсь частини програми.

Батьків треба залучати до співпраці, але робити це не у формі вимог, а у вигляді конкретних порад і роз'яснень.

Форми спільної роботи дитячого саду і сім'ї з питань формування уявлень про час у дітей:

- ✓ доповіді і повідомлення на батьківських зборах і конференціях;
- ✓ виставки наочних посібників з описом їх використання;
- ✓ виставки дитячих робіт і фотографій;
- ✓ відкриті заняття з математики;
- ✓ групові і індивідуальні консультації, практикуми, бесіди;
- ✓ інформаційні стенди, папки-пересувки, куточки для батьків;

З батьками проводиться як фронтальна так і індивідуальна робота. Батьки потребують поповнення педагогічних знань, в знайомстві з сучасними підходами до математичного розвитку дітей, в рекомендаціях до використання літератури.

Найбільш поширена форма індивідуальної роботи з сім'єю - бесіди. Їх можна проводити, коли батьки приводять і забирають дітей з саду. Ця форма роботи вимагає від педагога великого уміння, такту, компетентності. Щоб викликати у батьків довіру і бажання дослухатися до порад і пропозицій вихователя, бесіду слід розпочинати з констатації успіхів дитини. При цьому висловлювання педагога мають бути аргументованими, доказовими, а краще наочними. Можна показати зошит по математиці, виконану дитиною роботу.

У бесіді з батьками педагог уточнює, з ким з членів сім'ї дитина буває частіше, які методи використовуються в сімейному вихованні, зокрема з розвитку у дітей уявлень про час та часові відношення.. Ненав'язливо вихователь дає свої рекомендації, як ефективніше формувати у дитини уявлення про час. Наприклад для кращого і швидкого опанування дітьми назв днів тижня дають деякі поради батькам.

Наприклад, вранці, виходячи з будинку, слід говорити дитині, який сьогодні день тижня, нагадати, як називається день, який вже минув чи що буде завтра. Обіцяючи що-небудь дитині, треба також називати день тижня: «Ми підемо з тобою до зоопарку в суботу. Сьогодні середа. Через скільки днів буде суббота?»

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Тип элемента: Рисунок JPEG
Дата съемки: 07.03.2020 12:03
Оценка: Без оценки
Размеры: 4961 x 3508
Размер: 2,41 МБ

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

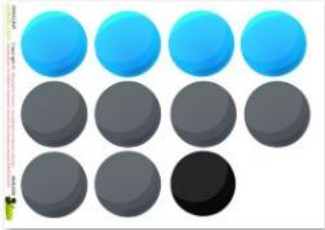
24

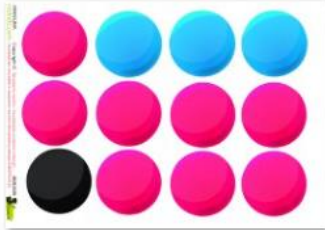
25

26

27

28

Мета: вправляти дітей в умінні розрізняти частини доби, поповнювати знання про те, що робить людина в різні частини доби, розвивати уяву, мислення, мовлення, зорове сприйняття; виховувати уважність, спостережливість.

Хід гри: діти розглядають основні ігрові поля-частини доби (ранок, день, вечір, ніч) та називають їх. Вихователь роздає дітям додаткові картки-що роблять діти в різні частини доби. Дітям потрібно розповісти, що зображено, та знайти кожній картці відповідне поле з частиною доби. Наприклад: дівчинка прокидається (ранок), тато читає книжку (вечір), дівчинка спить (ніч), діти обідають (день).

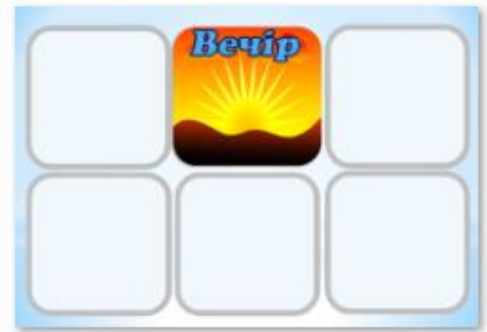

1

2

3

4

5

6

7

8

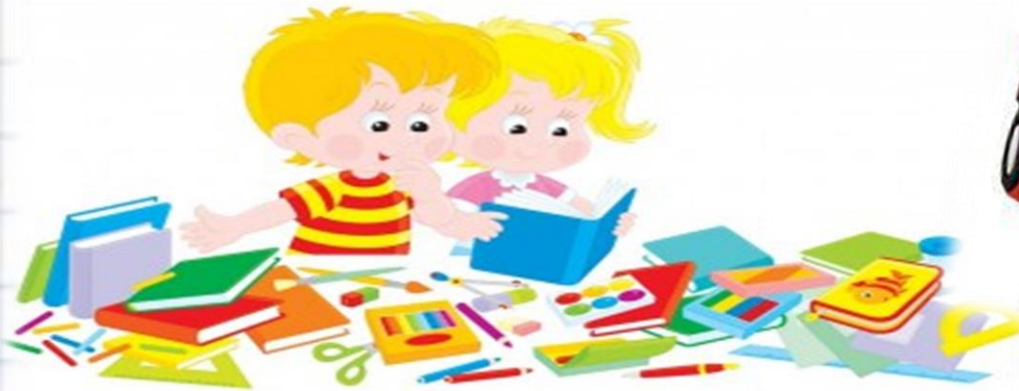

9

Дякую за увагу!

<https://www.ourboox.com/books/орієнтуванн-я-дошкільників-у-часі/>

плакати (пори року, годинник - визначаємо час і т.д.).

<https://www.ourboox.com/books/орієнтування-дошкільників-у-часі/>